ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-34>

УДК 37.064.1:[37.018.43:004]

Бондар О.М., Антипін Є.Б.

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ЗЗСО З БАТЬКІВСЬКОЮ СПІЛЬНОТОЮ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ТА ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається проблема взаємодії учасників освітнього процесу в період запровадження дистанційного навчання. За результатами теоретичного поняттєвого аналізу нами визначено та охарактеризовано основні напрямки реалізації взаємодії закладів загальної середньої освіти з батьками учнів в умовах змішаної та дистанційної форм навчання. Для вивчення стану реалізації взаємодії школи з батьківською спільнотою було використано метод анкетування для батьків, в ході якого було проведено три етапи, кожен наступний з яких було розроблено на основі результатів отриманих в попередньому етапі; та метод бесіди-опитування для вчителів. Отримані результати дають можливість актуалізувати проблему взаємодії педагогів та батьківської спільноти в умовах дистанційного навчання на практичному рівні, а також визначити основні ідеї, що можуть стати визначальними у реалізації означеної проблеми.

Ключові слова: взаємодія, взаємодія суб'єктів освітнього процесу, батьки учнів, дистанційна освіта, змішане навчання.

Bondar Olexandra, Antypin Yevhen

Borys Grinchenko Kyiv University

ORGANIZATION OF INTERACTION OF THE SCHOOL WITH THE PARENTAL COMMUNITY IN THE CONDITIONS OF MIXED AND DISTANCE EDUCATION

Summary. The article considers the problem of interaction of participants of the educational process during the introduction of distance education. The authors made an attempt to present the results of studying the current state of this problem in the practice of the educational institution. Based on the results of theoretical conceptual analysis, we have identified the main areas of interaction of general secondary education institutions with parents of students in blended and distance education. Among them, we have identified the types of resources that create conditions for the implementation of interaction in a blended and distance education environment, namely: internet resources, communications, print resources. The article also provides a brief description of each of them. In this article, we present a description of a study of the effectiveness of school interaction with parents of students in a blended and distance education. The study was conducted in a school in Kyiv with teachers and parents of primary school students. To study the state of implementation of school interaction with the parent community, the method of contextual questionnaires (for parents) was used, during which three stages were conducted, each of which was developed based on the results obtained in the previous stage; and interview method (for teachers). In total, 60 respondents were involved in the study – parents of students in grades 1-4 and their teachers. Based on the results of a comparative analysis of the selected key inquiries of parents of primary school students regarding the organization of interaction with the school and teachers' understanding of the state of such interaction, the existing problems in the practice of the educational institution have been identified. The obtained results provide an opportunity to actualize the problem of interaction between teachers and the parent community in the context of distance education at a practical level, as well as to identify the main ideas that may be decisive in the implementation of this problem. For example, parents' requests for the implementation of remote interaction with the use of offline format tools (resources) stimulate the search for effective resources for such interaction and its methodological support.

Keywords: interaction, interaction of subjects of educational process, parents of students, distance education, blended education.

Постановка проблеми. Взаємодія родин учнів та колективу школи є актуальною проблемою освіти сьогодення. Епідеміологічна ситуація, що виникла в 2020 році, актуалізувала дистанційний формат навчання. Він став широко впроваджений в школах, закладах вищої освіти та інших освітніх закладах України. В цих умовах особливої актуальності набуває проблема організації взаємодії між учасниками освітнього процесу. Дистанційний формат педагогічного супроводу, як порівняно новий напрям в практичній педагогіці, переживає свій інтенсивний розвиток.

Масове дистанційне навчання в умовах ізоляції стало викликом для всіх учасників освітнього процесу: освітян, здобувачів освіти, батьків. Велика частина педагогічних колективів у короткі терміни успішно освоїла цифрові ресурси та дистанційні платформи, які до цього не використовувалися.

Батьківська спільнота стала справжнім союзником вчителів у ефективній реалізації дистанційного навчання. Батьки доклали зусиль, щоб у стислі терміни забезпечити дітей потрібними ресурсами для підтримки освітнього процесу. Однак при цьому загострилася й низка проблем, таких як: технічна оснащеність сімей, комп'ютерна грамотність

батьків і педагогів, технічні можливості ресурсів Інтернет-комунікації, емоційний опір новим формам взаємодії і т. д. Незважаючи на це, дана форма супроводу активно розвивається, а її ефективність вивчається фахівцями різних наукових напрямів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сучасному етапі психолого-педагогічна взаємодія розглянута у контексті роботи з різними категоріями суб'єктів освіти: з учнями початкової й середньої школи (В. Бикова, О. Василенко та ін.), спеціалізованих закладів освіти (Н. Сиротенко, П. Стефаненко та ін.), при роботі з обдарованими дітьми (О. Рукіна, А. Худякова та ін.). Науковці також приділяють увагу вивченню взаємодії освітніх організацій з сім'ями учнів (С. Кампов, К. Павелків та ін.). Проблема ефективності використання е-ресурсів взаємодії також стає предметом наукових досліджень. Наприклад, у методичних рекомендаціях, присвячених організації дистанційного навчання в школі, запропоновано автоматизовані платформи навчання і контролю знань [5, с. 4]. У статті С. Литвиної описано системи мобільного дистанційного навчання [4, с. 56]. Соціальні мережі в дистанційній освіті розглянула Н. Саско [7, с. 326].

Проте, проблема побудови взаємодії закладів загальної середньої освіти з батьками учнів в умовах змішаного та дистанційного навчання не знайшла свого повноцінного висвітлення на даному етапі. Відтак, у цій статті зупинимося на розгляді практичних аспектів такої взаємодії та можливостей її реалізації.

Метою статті є вивчення стану організації взаємодії ЗЗСО з батьками учнів в умовах реалізації змішаної та дистанційної форм навчання.

У процесі дослідження проблеми організації взаємодії ЗЗСО з батьківською спільнотою в умовах змішаної та дистанційної освіти нами використано наступні методи дослідження: теоретичні – поняттєвий аналіз для визначення сутності основних дефініцій; емпіричні – педагогічне спостереження, анкетування батьків, бесіда з учителями.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблеми організації взаємодії школи з батьками учнів в умовах дистанційного та змішаного навчання потребує визначення та взаємоузгодження основних понять.

У посібнику для шкіл від ГО «Смарт освіта» та МОН України під дистанційним навчанням розуміється сукупність технологій, що забезпечують учням доступ до основного обсягу навчального матеріалу, інтерактивну взаємодію усіх учасників освітнього процесу, надання учням можливості самостійної роботи з освоєння досліджуваного матеріалу [5, с. 4]. Змішане навчання, як зазначає К. Бугайчук, реалізується за рахунок інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання [2, с. 2].

Дистанційний супровід О. Штихалюк розглядає як професійні дії педагогів та психологів, які спрямовані на створення умов для успішної реалізації освітньої діяльності без особистого контакту педагога з батьками учнів [10, с. 309]. Система дистанційної допомоги батькам спрямована на оптимізацію впливу сім'ї на дитину через підвищення педагогічної культури батьків.

Аналіз наукових джерел (І. Ахновська [1], К. Павелків [6], Н. Сівак [8] О. Штихалюк [10]) дозволив нам розглянути сутнісні характеристики найбільш поширених засобів взаємодії ЗЗСО з батьками учнів при реалізації дистанційної та змішаної форм навчання. Серед них виокремлюємо такі основні види ресурсів: інтернет-ресурси, засоби зв'язку, друковані ресурси. Розглянемо їх детальніше.

1. Інтернет ресурси – це вид ресурсів з використанням мережі інтернет (онлайн і офлайн).

Онлайн ресурси припускають безпосереднє й одночасне перебування в мережі учасників взаємодії (наприклад, педагога й батьків учня). До таких ресурсів належать: програми інтерактивної комунікації (Skype, Zoom, Viber, Telegram in); чати – спілкування в месенджерах, коли листування ведеться в реальному часі; соціальні мережі – можливість передачі і прийому інформації при одночасній присутності в мережі учасників взаємодії; форум – тематичне спілкування (на відміну від чату, на форумі можливе розміщення великого обсягу інформації); вебінар – онлайн захід, на якому спікери проводять тематичні навчальні заходи [9, с. 170].

Офлайн ресурси (від англійського off-line, «від'єднаний від мережі») не передбачають перебування в мережі учасників взаємодії, кожен учасник може використовувати ресурс у зручний час. До таких ресурсів належать: електронна пошта – один з найпоширеніших способів обміну інформацією шляхом листування; блог (влог) – регулярне додавання записів або відео-контенту з інформаційно-просвітницькою метою; веб-сайт – електронна сторінка з інформацією від приватної особи (персональний сайт педагога або психолога) або організації [10, с. 310]. Також в офлайн режимі активно використовуються форум і соціальні мережі.

2. Засоби зв'язку – вид ресурсів, де в якості прийому й передачі інформації використовується телефонія. До них відносяться: телефон, завдяки якому можна здійснювати спілкування на відстані, що дозволяє досить швидко прийняти і передати великий обсяг інформації; смс-розсилки – один з ефективних і швидких способів передачі-отримання невеликих обсягів інформації в екстреному режимі; телефон довіри – один з видів психологічної підтримки батьків учнів при їхньому супроводі в період дистанційного навчання дітей [3, с. 112].

3. Друковані ресурси. Взаємодія батьків та ЗЗСО може бути реалізована за допомогою наступних варіантів друкованих ресурсів: пам'ятка – інформаційний ресурс, спрямований на покрокову інструкцію вирішення певної педагогічної проблеми батьків або їхніх дітей; буклет – короткий інформаційний ресурс з розкриттям певної інформації; стенд – друкований інформаційний ресурс, представляє собою щит або конструкцію з текстовою і (або) графічною інформацією різного змісту. Може носити інтерактивний або статичний характер; до друкованих ресурсів належать флаєри, візитки, оголошення, газети і т.д. [10, с. 312].

Наступним етапом роботи стало емпіричне дослідження організації взаємодії ЗЗСО з батьками учнів в умовах реалізації змішаної та дистанційної форм навчання. В ході реалізації цієї роботи ми ставили перед собою такі завдання:

1. Виявити наявність запиту батьків учнів на психолого-педагогічний супровід під час реалізації змішаної та дистанційної форм навчання.

2. З'ясувати необхідну тематику супроводу сімей під час реалізації дистанційного навчання їхніх дітей.

3. Визначити, яку з форм взаємодії зі школою обирають батьки під час дистанційного навчання дітей.

У дослідженні взяли участь 60 батьків учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти (м. Київ). Вік учасників дослідження становив від 32 до 45 років.

Для збору інформації було використано метод анкетування. Учасникам було запропоновано три анкети, складених автором статті, що містили по 9 запитань. Зміст питань 2 та 3 етапів анкетування був визначений з урахуванням результатів попереднього етапу анкетування.

Зупинимось докладніше на результатах, отриманих у ході емпіричного дослідження.

На першому етапі роботи було проаналізовано наявність (відсутність) запиту батьків учнів на психолого-педагогічний супровід під час дистанційного навчання. За результатами з'ясовано, що переважна більшість опитаних батьків (75%) хотіли б отримувати психолого-педагогічну допомогу від фахівців ЗЗСО. Близько 25% учасників дослідження зауважили про відсутність потреби у взаємодії з учасниками освітнього процесу під час дистанційного навчання їхніх дітей. Свою відповідь батьки охарактеризували браком часу, недовірою до педагогів, бажанням самостійно вирішувати свої проблеми й проблеми їхніх дітей. Можемо пояснити подібний вибір батьків тільки їхніми власними сформованими уявленнями, страхами й міфами щодо недостатньої кваліфікованості педагогів ЗЗСО.

На другому етапі роботи було з'ясовано запити батьків щодо тематики їхнього супроводу під час реалізації дистанційного навчання дітей. За результатами більшість батьків (55%) хотіли б отримувати індивідуальну консультаційну допомогу педагогів і психологів школи з вирішення кола актуальних питань. Педагогічна просвіта (24%) та діагностика (21%) цікавлять батьків меншою мірою. На наш погляд дані результати можуть бути пов'язані з потребою батьків у вирішенні не загальних проблем виховання та навчання їхніх дітей, а персональних, які виникають у батьків при екстреному та не завжди організованому процесі дистанційного навчання дітей.

На третьому етапі роботи визначено актуальні форми взаємодії батьків із ЗЗСО під час дистанційного та змішаного навчання. За результатами з'ясовано, що більшість батьків учнів (77%) підтримують дистанційний спосіб психолого-педагогічного супроводу і тільки 23% опитаних батьків хотіли б мати можливість безпосередньої зустрічі для взаємодії з педагогами й психологом закладу освіти, де навчається їхня дитина.

За результатами вивчення вибору батьками видів дистанційних ресурсів взаємодії зі школою з'ясовано, що більшість батьків (87%) обрали Інтернет-ресурси як засіб зв'язку зі школою під час реалізації дистанційного навчання. У меншій мірі батьки зацікавлені у взаємодії із ЗЗСО засобами друкованої продукції (електронний формат) чи засобами телефонного зв'язку.

Інтерес для дослідження становило питання щодо використання конкретних форм Інтернет-

ресурсів, які хотіли б використовувати батьки учнів при дистанційній взаємодії з фахівцями освітніх організацій. Їм пропонувалася можливість вибору відразу декількох варіантів.

Результати опитування дозволили встановити, що більшість опитаних батьків обирають такі Інтернет-ресурси, як електронна пошта (23%), навчальні вебінари і веб-сайти (по 21%), онлайн спілкування (19%) і отримання інформації через форум (16%). Дані результати становлять інтерес через те, що на думку педагогів (опитаних у формі бесіди), батьки повинні були б віддавати перевагу формам онлайн супроводу. Проте дані опитування показали, що онлайн форма знаходиться не на першому місці. Тобто, батьки учнів вважають за краще отримати можливість спокійно сприйняти інформацію у вільному режимі та у час, зручний для них, а не для фахівця закладу освіти.

За результатами бесід та анкетування вчителів і батьків з'ясовано, що загальним недоліком широкого запровадження характеризованих вище способів взаємодії школи і сім'ї є недостатній рівень ІКТ-компетентності вчителів і батьків. Вирішення подібних проблем, на думку опитаних батьків, лягає на школу. Учителі ж зазначають: якщо батьки недостатньо інформовані про роботу школи, то не можуть адекватно реагувати на деякі вимоги (наприклад, невиконання статуту, прийнятого в школі, переваги участі учнів у конкурсах, конференціях тощо).

Висновки й перспективи подальших розробок. Варто зауважити, що фактично відсутні наукові роботи, присвячені проблематиці взаємодії ЗЗСО з батьками учнів під час реалізації змішаного та дистанційного навчання, що може свідчити про досить високу значимість отриманих даних. Дана стаття спрямована на зміщення фокусу уваги дослідників з вчителів і учнів на їхніх батьків, як учасників дистанційного освітнього процесу.

Таким чином, в ході аналізу наукових джерел розглянуто актуальні засоби взаємодії навчального закладу з батьківською спільнотою при реалізації дистанційного навчання (Інтернет-ресурси, засоби зв'язку, друковані ресурси). Встановлено, що

Рис. 1. Результати використання пріоритетних Інтернет-ресурсів батьками учнів для дистанційної взаємодії зі школою, у %

Джерело: розроблено автором (О. Бондар)

засоби дистанційної взаємодії ЗЗСО з батьками учнів виходять на перший план у зв'язку з тим, що мають більший ресурсомісткий потенціал і сприяють розвитку взаємодії педагогів і батьків у інтересах розвитку особистості дитини.

За результатами проведеного емпіричного дослідження можна зробити висновок, що більшість батьків учнів для ефективної взаємодії зі школою з метою вирішення психолого-педагогічних та ор-

ганізаційних питань під час реалізації дистанційного навчання обирають дистанційні ресурси, у першу чергу – Інтернет-ресурси офлайн формату.

Тематика дистанційної взаємодії з сім'єю, технології даної роботи, засоби підвищення її ефективності, розробка заходів щодо забезпечення різних форм зв'язку з батьками, організація роботи консультативних пунктів можуть стати предметом подальших наукових досліджень.

Список літератури:

1. Ахновська І. О. Віртуальні комунікації у сімейній освіті України в контексті світових тенденцій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20(1). С. 27–32.
2. Бугайчук К. Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Т. 54. Вип. 4. С. 1–18.
3. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. *Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб. / Упоряд.: Воронікова І. П., Чайковська Н. В.* Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.
4. Литвинова С. Організація дистанційної форми навчання в закладах загальної середньої освіти у період пандемії COVID-19. *New pedagogical thought*. 2020. № 103.3. С. 55–61.
5. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. МОН України № 22.1/12-Г-372 від 18.06.2020. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/GRYF_Metodychni_rekomendatsii_dystantsiyn-na_osvita_razvoroty.pdf
6. Павелків К. М. Можливості Інтернету в організації взаємодії сім'ї і школи. *Інноватика у вихованні*. 2016. Вип. 4. С. 192–200.
7. Саско Н. В. Як формувати толерантне ставлення вчителя при роботі у форматі дистанційного навчання. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи* : матеріали науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 7. Бердянськ, Вінниця, Житомир, Івано-Франківськ, Ізмаїл, Кам'янець-Подільський, Київ, Кропивницький, Мукачеве, Полтава, Ужгород, Умань, Херсон, 2020. С. 326–328.
8. Сівак Н. А. Налагодження партнерської взаємодії між батьками та вчителями сучасної початкової школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 8. С. 410–419.
9. Хоменко С. О. Сучасні інноваційні технології в освітньому процесі вищої школи. *Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості* : матеріали I Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (17 листопада 2020 р., м. Київ) / за заг. ред. О. М. Ніфатової. Київ : КНУТД, 2020. С. 168–172.
10. Штихалюк О. П., Юхно І. А., Бабич Я. С., Нечаєва О. С. Взаємодія суб'єктів освітнього процесу при використанні дистанційної форми навчання в початковій школі. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2016. Вип. 2. С. 309–319.

References:

1. Akhnovska I. O. (2018) Virtualni komunikatsii u simeinii osviti Ukrainy v konteksti svitovykh tendentsii [Virtual communications in family education in Ukraine in the context of global trends]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 20(1), pp. 27–32. (in Ukrainian)
2. Buhaichuk K. L. (2016) Zmishane navchannia: teoretychnyi analiz ta stratehiia vprovadzhennia v osvittii protses vyshchikh navchalnykh zakladiv [Blended learning: theoretical analysis and implementation strategy in the educational process of higher education institutions]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, vol. 54, no. 4, pp. 1–18. (in Ukrainian)
3. Vorotnykova I. P., Chaikovska N. V. (Ed.) (2020) Dystantsiine navchannia: vyklyky, rezultaty ta perspektyvy. *Poradnyk. Z dosvidu roboty osvityan mista Kyieva: navch.-metod. posib* [Distance learning: challenges, results and prospects. Adviser. From the experience of educators of the city of Kiev: teaching method. book]. Kyiv: BGKU, 456 p. (in Ukrainian)
4. Lytvynova S. (2020) Orhanizatsiia dystantsiinoi formy navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity u period pandemii COVID-19 [Organization of distance learning in general secondary education institutions during the COVID-19 pandemic]. *New pedagogical thought*, no. 103.3, pp. 55–61. (in Ukrainian)
5. MES of Ukraine (2020) Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia v shkoli. *Metodychni rekomendatsii* [Organization of distance learning at school. Guidelines]. Available at: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/GRYF_Metodychni_rekomendatsii_dystantsiyn-na_osvita_razvoroty.pdf (in Ukrainian)
6. Pavelkiv K. M. (2016) Mozhlyvosti Internetu v orhanizatsii vzaemodii simi i shkoly [Possibilities of the Internet in the organization of interaction between family and school]. *Innovatyka u vykhovanni*, vol. 4, pp. 192–200. (in Ukrainian)
7. Sasko N. V. (2020) Yak formuvaty tolerantne stavlennia vchytelia pry roboti u formati dystantsiinoho navchannia [How to form a tolerant attitude of the teacher when working in the format of distance learning]. *Proceedings of the scientific and practical conference of young scientists and students Rozvytok osobystosti molodshoho shkoliara: suchasni realii ta perspektyvy* (Ukraine, 2020), pp. 326–328. (in Ukrainian)
8. Sivak N. A. (2015) Nalahodzhennia partnerskoi vzaemodii mizh batkami ta vchyteliamy suchasnoi pochatkovoi shkoly [Establishing partnerships between parents and teachers of modern primary school]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, no. 8, pp. 410–419. (in Ukrainian)
9. Khomenko S. O. (2020) Suchasni innovatsiini tekhnolohii v osvittnomu protsesi vyshchoi shkoly [Modern innovative technologies in the educational process of higher education]. *Proceedings of the I Ukrainian conference of students and young scientists Innovatyka u osviti, nauksi ta biznesi: vyklyky ta mozhlyvosti* (Ukraine, Kyiv, 17.11.2020) (Ed. O. M. Nifatova). Kyiv: KNUVD, pp. 168–172. (in Ukrainian)
10. Shtykhaluk O. P., Yukhno I. A., Babych Ya. S., Nechaieva O. S. (2016) Vzaemodiia subiektiv osvitnoho protsesu pry vykorystanni dystantsiinoi formy navchannia v pochatkovii shkoli [Interaction of subjects of educational process when using distance learning in primary school]. *Vidkryte osvittne e-seredovyshche suchasnoho universytetu*, vol. 2, pp. 309–319. (in Ukrainian)